

Jaarverslag 2022

Datum: 26 mei 2023

Inhoudsopgave

INHOUDSOPGAVE	2
1 VOORWOORD DOOR DE RVC	3
2 VERSLAG VAN HET DIRECTIETEAM.....	4
2.1 INLEIDING	4
2.2 RENDEMENTEN	5
2.3 INVESTERINGSVOORSTELLEN	7
2.4 CLOSINGS	8
2.5 VERSTREKKINGEN	8
2.6 PORTEFEUILLE.....	9
2.7 ACTIVITEITEN 2022	9
2.8 MARKT- EN SECTORONTWIKKELINGEN.....	4
2.9 VOORUITBLIK 2023	10
3 JAARREKENING.....	12
3.1 BALANS PER 31 DECEMBER 2022.....	12
3.2 WINST- EN VERLIESREKENING OVER 2022	13
3.3 TOELICHTING EN GRONDSLAGEN VOOR HET OPSTELLEN VAN DE JAARREKENING	14
3.4 TOELICHTING OP DE BALANS	16
3.5 NIET UIT DE BALANS BLIKKENDE RECHTEN EN VERPLICHTINGEN	18
3.6 TOELICHTING OP DE WINST- EN VERLIESREKENING	19
3.7 GEBEURTENISSEN NA BALANSDATUM	20
3.8 OVERIGE GEGEVENS.....	20
4 VASTSTELLING JAARVERSLAG EN JAARREKENING.....	21
5 CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT.....	22

1 Voorwoord door de RvC

“Als een bank huiverig is om geld beschikbaar te stellen voor een duurzaam initiatief, stapt het FSFE in” schreef de Leeuwarder Courant in januari 2022. Een kernachtige beschrijving van de functie van het Fûns Skjinne Fryske Enerzjy, dat in de loop van het afgelopen jaar steeds belangrijker werd. Want post-corona veranderde de wereld snel. Oorlog in Europa, energieschaarste, inflatie en stijgende rente maken banken terughoudender en leningen duurder. De provincie Fryslân stelt het FSFE in staat om ook in deze veranderende omstandigheden duurzame initiatieven te financieren.

De provincie wil in 2050 volledig onafhankelijk zijn van fossiele brandstoffen. Daarbij zijn als tussendoelen gesteld dat in 2030 33% van de energie duurzaam wordt opgewekt en de CO2 uitstoot met 25% is teruggedrongen ten opzichte van 2010. Het FSFE heeft ook in 2022 aan deze doelen een belangrijke bijdrage kunnen leveren. Met een investeringsbedrag van 7,7 miljoen euro zijn nieuwe energieprojecten van de grond komen, gericht op besparing en opwekking. De totale hoeveelheid duurzame energie die is opgewekt met door FSFE gefinancierde projecten is voldoende voor een equivalent van circa 148 duizend Friese woningen (excl. Windpark Friesland).

De bijdrage van het FSFE voor de Friese energietransitie wordt onderkend door Provinciale Staten die begin 2022 de strategische uitgangspuntennotitie van het fonds accordeerden. Dit besluit leidde tot het nieuwe meerjarenplan FSFE 2022-2025 op basis van het Energieprogramma Fryslân. Belangrijk onderdeel daarvan is het betrekken van de Mienskip. Hiertoe is afgelopen jaar de Ontwikkefinanciering LEI (Lokale Energie Initiatieven) Fryslân geïntroduceerd. De jaarlijkse trofee van het FSFE, de Koperen Oliekan, kwam ook bij een burgerinitiatief terecht: drijvend zonnepark De Dolten van de Samenwerkende Heerenvense Energiecoöperaties kwam als winnaar uit de bus.

Het is goed om te constateren dat FSFE projecten ook leiden tot werkgelegenheid en financieel resultaat. Het bruto resultaat van het fonds valt ruim € 300.000 hoger uit dan in 2021 en kwam uit op € 844.000. Ook na de 2%-renteafdracht aan de provincie, staat het FSFE er gezond voor. Als Raad van Commissarissen complimenteren we directie en medewerkers met dit resultaat.

De Raad van Commissarissen kreeg in 2022 een nieuwe voorzitter. Ondergetekende nam met veel plezier het stokje over van prof. Jacqueline Cramer, onder wier inspirerend voorzitterschap het FSFE zich verder ontwikkelde tot een essentiële speler in het Friese energienetwerk. Voor haar inzet zijn we haar veel dank verschuldigd.

De Raad van Commissarissen vergaderde in totaal zeven keer met de directie van het FSFE, deels fysiek en deels online. Onder meer de volgende onderwerpen kwamen aan bod: de algemene strategie van het fonds, de kwartaalcijfers, het jaarverslag en de begroting, het functioneren van directie en team, het stikstofbeleid, de RES en de LEI-regeling, de (bijzonder) beheer rapportages en uiteraard de impact van het FSFE op de provinciale energiedoelen. Ook vond de jaarlijkse Aandeelhoudersvergadering plaats met verantwoordelijk gedeputeerde Sietske Poepjes. De samenwerking met de Provincie Fryslân was wederom uitermate constructief, zowel op bestuurlijk als ambtelijk niveau.

We kijken uit naar de komende periode, waarin we graag ook met de nieuwe mensen in Gedeputeerde en Provinciale Staten de krachten bundelen ter ondersteuning van de energie- en grondstoffentransitie, de Friese ondernemers en de vele coöperaties en burgerinitiatieven.

Tot slot willen wij het hele FSFE team bedanken voor hun inzet en grote betrokkenheid, waarmee zij de energietransitie ook in het afgelopen jaar een boost hebben gegeven. Tige tank!

Drs. Marieke van der Werf
Voorzitter Raad van Commissarissen FSFE

2 Verslag van het directieteam

2.1 Inleiding

Fûns Skjinne Fryske Energzy (FSFE) is in 2014 opgericht met als primaire doelstelling een bijdrage te leveren aan de duurzaamheidsdoelstellingen van de provincie Friesland. Het FSFE doet dit door het ter beschikking stellen van financiële middelen aan projecten op het gebied van duurzame energieopwekking, energiebesparing en CO₂-reductie.

Het afgelopen jaar was wederom een roerig jaar voor het FSFE en haar relaties. Na de invasie van Oekraïne door Rusland op 24 februari stond de energiemarkt op zijn kop. De gasprijs en de daaraan gekoppelde elektriciteitsprijs stegen binnen enkele maanden tot ongekende hoogte. Voor de meeste projecten betekende dit hogere inkomsten aangezien zij groengas of duurzame elektriciteit genereren. Bij sommige projecten pakten de enorme prijsschommelingen negatief uit vanwege lange termijncontracten of verhoging van de projectkosten. Door de onzekerheid in de markt werden banken voorzichtiger. Als gevolg hiervan is er meer behoefte aan risicodragend kapitaal van het FSFE.

Een andere belangrijke ontwikkeling in 2022 was de sterk oplopende rente. Dit heeft grote gevolgen voor de relaties van het FSFE en daarmee voor FSFE zelf. Ten eerste betekent dit dat de rol van het FSFE toeneemt. Bij dezelfde kasstroom moet een groter deel gebruikt worden voor rente en aflossing. Dit betekent dat banken, willen ze aan hun ratio's voldoen, een lager percentage van het project financieren. Er ontstaat dus wederom meer behoefte aan risicodragend kapitaal van het FSFE. Een tweede gevolg van de oplopende rente is dat het FSFE minder snel zal worden geherfinancierd.

In 2022 hebben 25 projecten financiering gekregen van het FSFE voor totaal € 15,2 mln. In 2022 zijn 26 nieuwe FSFE financieringen goedgekeurd met een omvang van € 16,1 mln.

Tot en met 2022 is er voor € 95 miljoen aan projectfinanciering geclosed (137 projecten), met een totale investeringsomvang van € 374 miljoen in de provincie. Het FSFE genereert daarmee een multiplier van 3,9 op haar investeringen.

De portefeuille genereerde in 2022 ruim € 2,8 miljoen aan inkomsten (2021: € 2,1 miljoen) en een bruto resultaat (EBITDA) van € 844.000 (2021: € 525K). Ook het netto resultaat, na afdracht van 2% rentevergoeding aan de provincie Fryslân, is met € 116.000 positief (2021: € 33 KEUR).

Het saldo van de voorzieningen blijft met een toename van € 409K beperkt in verhouding tot de omvang en leeftijd van de portefeuille. Dit is een direct gevolg van intensieve begeleiding en ondersteuning van de meer risicovolle posities door het FSFE team.

2.2 Markt- en Sectorontwikkelingen

In het verleden kon het FSFE soms niet mee in de tarieven van de markt vanwege de hoge rentevergoeding aan de provincie. Aangezien de projecten in die gevallen door de markt werden opgepakt vertraagde dat de verduurzaming van Friesland niet. Aangezien veel financiers van buiten de provincie kwamen, vloeiden wel veel inkomsten naar andere delen van Nederland en soms ook naar het buitenland.

Door rentestijgingen van de markt verliest het FSFE nog maar zelden een project op prijs. Naast meer inkomsten voor Friesland betekent dit ook een grotere slagingskans van projecten doordat het FSFE vaak veel nauwer betrokken is bij de projecten en de ondernemers beter kan begeleiden.

De stijging, maar ook de volatiliteit van de energieprijzen hebben grote impact op zowel de bestaande portefeuille als ook toekomstige projecten van het FSFE. Bijvoorbeeld bestaande 'probleem'projecten, zoals een aantal vergisters, krijgen eind 2022 meer dan 2 keer de prijs per m³, waardoor hun winstgevendheid sterk verbetert.

De hoge energieprijzen bieden ook nieuwe mogelijkheden. Dit geldt voor alle projecten, maar zeker ook voor de mainstream FSFE SDE projecten. Een zonnepark heeft bijvoorbeeld nu de mogelijkheid om SDE als basis/fall back te houden, maar kan de opgewekte kilowatturen ook op de markt verkopen tegen een significant hoger tarief. Het FSFE ondersteunt haar klanten bij de verkoop en hedging van haar projecten. Een mooi voorbeeld in dezen is een energiecoöperatie die mede door de financiële en inhoudelijke ondersteuning van het FSFE een winst van > € 230.000 heeft gemaakt.

Aan de kostenkant hebben de grote ontwikkelingen, zoals de naschok van corona en de oorlog in Oekraïne, een significant negatieve impact. Niet alleen worden zaken als feedstock en materialen duurder. De leveringszekerheid nam sterk af, maar verbetert wel weer. Het FSFE neemt deze ontwikkelingen mee in haar analyses, waarbij aangetekend moet worden dat over het algemeen het positieve effect van de stijging van energieprijzen groter is dan de negatieve effecten.

In 2020 is de nieuwe SDE++ regeling geïntroduceerd. In de voorgaande regeling werden subsidies toegekend op basis van de goedkoopste techniek per kilowattuur, in de nieuwe regeling ligt de focus op de laagste subsidie-intensiteit per vermeden kilogram CO₂. Dit gaf de provincie Fryslân aanleiding om het mandaat van het FSFE te verruimen van energietransitie naar een CO₂-opgave. Zo kan het FSFE in lijn met de SDE-regeling blijven opereren en met een beperkt risico bijdragen aan de klimaatambities van Friesland.

Vanuit regelgeving bestaat er een aantal bottlenecks, zoals aangescherpte milieueisen (onder meer stikstof). Ook discussies over bijvoorbeeld de CO₂-reductie van biomassa frustreren soms de energietransitie.

De milieu- en omgevingsdiscussies hadden tot dusver beperkte impact op projecten van het FSFE, maar hebben in 2022 voor het eerst tot heroverwegingen geleid en significante vertraging ondervonden bij een aantal projecten (vooral bij vergisting).

De belangrijkste bottleneck voor de Friese energietransitie is de congestie van het elektriciteitsnet. Door middel van SDE++-subsidies voorzien wij investeringsmogelijkheden voor het FSFE om dit probleem op te lossen, met name met behulp van batterijtechnologie en op termijn wellicht ook met waterstof.

Mede door het klimaatakkoord wordt de rol van lokale energiecoöperaties steeds groter. Deze partijen hebben niet of nauwelijks geld om te investeren en hebben vaak ook beperkte kennis. Het FSFE heeft inmiddels 31 energiecoöperaties gefinancierd wat geleid heeft tot een totale investering van 26,2 miljoen in projecten van energiecoöperaties.

2.3 Rendementen

Maatschappelijk rendement

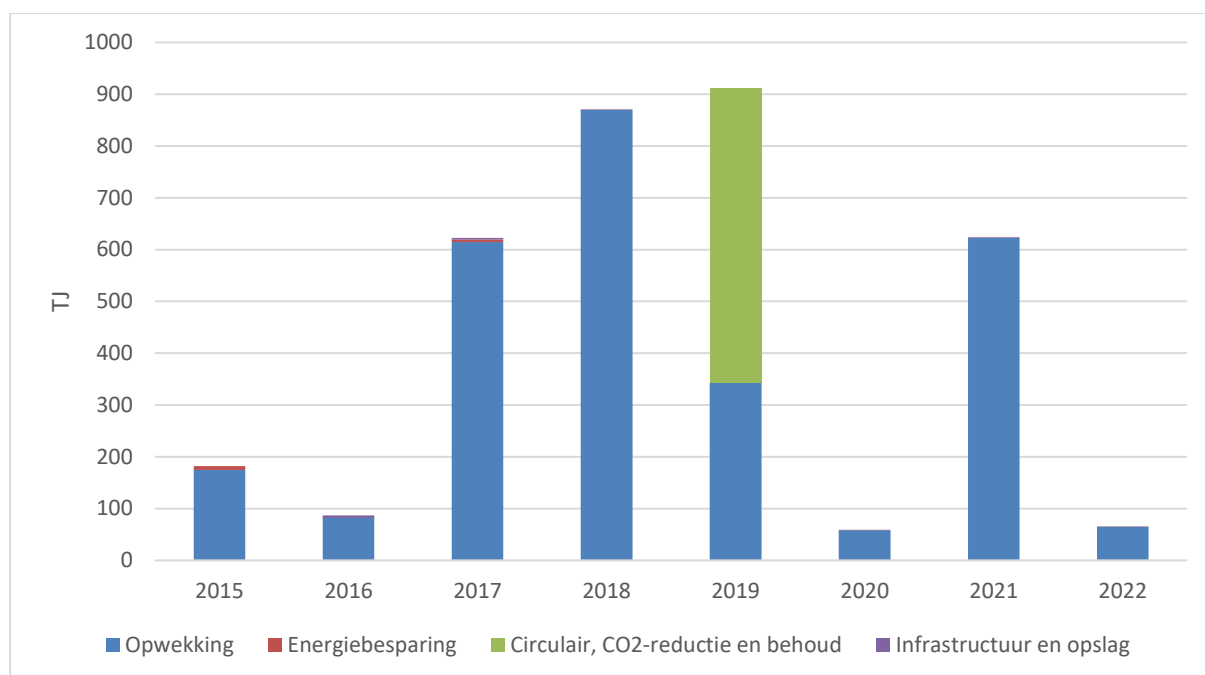
De direct toerekenbare jaarlijkse energiebesparing of -opwekking wordt door E&E Advies in opdracht van het FSFE doorgerekend.

Achtergestelde leningen in grotere projecten hebben vanwege een grotere hefboom met vreemd vermogen per geïnvesteerde euro een veel grotere energetische impact dan senior leningen. De impact per geïnvesteerde euro kan aanzienlijk verschillen, afhankelijk van de omvang van het totale project en de techniek.

Daarnaast verstrekt het FSFE ook financiering aan tal van kleinere projecten. Het afgelopen jaar werd aan 11 energiecoöperaties, agrariërs en mkb'ers financiering verstrekt. Dergelijke projecten dragen bij aan het draagvlak in de 'mienskip'.

In de volgende grafiek wordt de ontwikkeling vanaf de start van het fonds weergegeven. Windpark Friesland is buiten beschouwing gelaten vanwege de enorme impact die dit project heeft gemaakt (namelijk 5.400 TJ). De grafiek zou niet goed leesbaar worden als dit project meegenomen wordt.

Jaarlijks wordt de impact van alle projecten bijgesteld aan de hand van de nieuwe publicatie van emissiefactoren. Door een daling van emissies voor elektriciteit, neemt de impact van de portefeuille af als gevolg van een schonere energiemix.

Bron: Bijdrage projecten FSFE door E&E advies

De netto energie impact van alle door FSFE ondersteunde projecten, inclusief Windpark Fryslân, bedraagt 8.873 TJ per jaar, mits volledig operationeel. Dit komt overeen met het gemiddelde energiegebruik van zo'n 149 duizend Friese woningen.

In 2021 heeft de provincie nieuwe doelstellingen voor het verbruik en opwek van energie geformuleerd, die begin 2022 door Provinciale Staten zijn aangenomen. Het besparingsdoel voor 2030 ligt op 25% ten opzichte van het verbruik van 2010. De opwekdoelstelling is 33% duurzame opwek van het resterende verbruik.

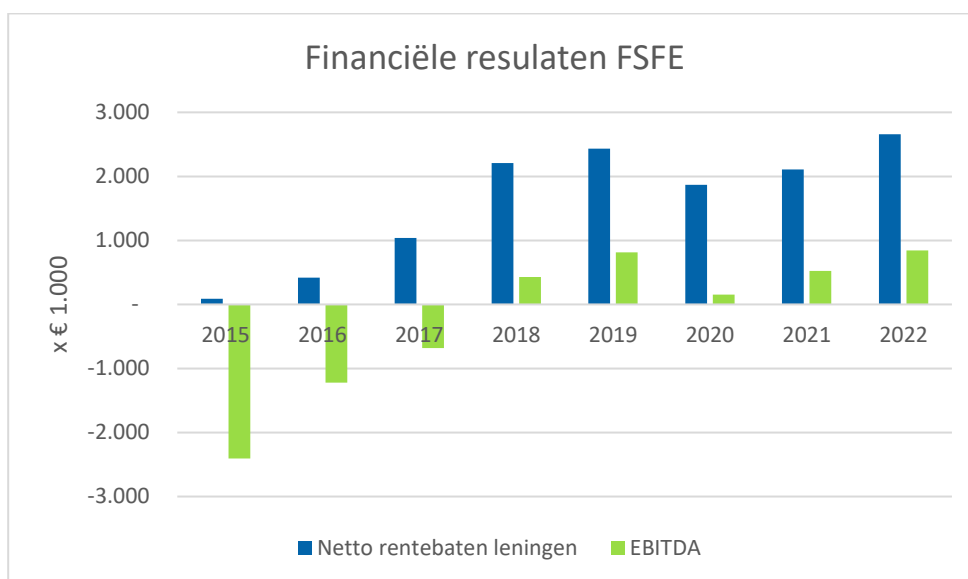
De verwachte bijdrage aan de jaarlijkse CO2 reductie in Friesland door de door FSFE gefinancierde projecten in 2022 bedraagt 5.900 ton (equivalent aan de uitstoot van 31,4 miljoen kilometers op benzine en gelijk aan de jaarlijkse uitstoot van 3.200 benzineauto's).

De CO2-reductie van de projecten die in de periode 2015 tot en met 2022 zijn ondersteund, bedraagt 13.727 kiloton CO2 over de gehele technische levensduur van deze projecten. Daarvan leidt Windpark Fryslân tot een CO2 reductie van 11.345 kiloton.

Financieel rendement

In 2022 namen de rentebaten sterk toe en daarmee het resultaat (de kosten zijn min of meer vast). In 2022 werd voor € 15,2 miljoen aan nieuwe leningen en participaties verstrekt, tegenover € 6,8 miljoen aan aflossingen. Participaties genereren overigens geen rentebaten en de waardeontwikkeling en dividenden worden veelal pas bij het afstoten (de exit) genomen. De ontwikkelingen van de participaties als geheel zijn mede door de stijging van de energieprijzen positief, waardoor aangenomen mag worden dat binnen 3-5 jaar significante resultaten worden geboekt.

De volgende tabel toont de ontwikkeling van de netto rentebaten en de EBITDA sinds de start van het fonds in 2014. Het netto fondsresultaat voor belasting wordt gevormd door de rentelasten over de financiering van het fonds op de EBITDA in mindering te brengen. Doordat de afgedragen rente volledig ten goede komt aan de aandeelhouder, geeft de EBITDA het totale resultaat voor de provincie weer.

2.4 Investeringsvoorstellen

FSFE zoekt duurzame projecten met een financieringsbehoefte. Na inventarisatie worden projecten voorgelegd aan de investeringscommissie of verstrekt onder een faciliteit. Goedgekeurde voorstellen worden vervolgens geclosed. Bij de start van een project wordt de closing omgezet in een financiering (verstrekking).

In 2022 is de investeringscommissie zeven keer bijeengekomen. Er zijn in 2022 26 transacties goedgekeurd ter waarde van € 16,1 mln. Daarbij zijn 15 voorstellen door de IC beoordeeld en 11 financieringen zijn door middel van standaardfaciliteiten verstrekt.

Goedgekeurde projecten 2022

Sector	Aantal transacties	Bedrag goedgekeurd
Energiebesparing	4	1.984.414
Opwekking	17	12.203.783
Infrastructuur en energieopslag	3	105.564
Circulair, CO2-reductie en -behoud	2	1.785.333
Ontwikkefinanciering	0	-
Totaal goedgekeurd	26	16.079.094

Onderstaande tabel geeft de resultaten van het fonds sinds de start in 2014 weer.

Productiecijfers vanaf start FSFE t/m ultimo 2022							
gemeten t/m 31-12-2022 bedragen x1.000	IC goedkeuring		Geclosed		Verstrekkings	Doelstelling	Aflossingen
	aantal	bedrag	aantal	bedrag	bedrag	verstrekkings	bedrag
Leningen en participaties (per sector)						Ultimo 2022	
bedragen x1.000							
Energiebesparing	26	17.651	17	8.790	6.215	8.343	1.422
Opwekking	133	105.174	112	76.509	69.603	68.303	31.659
Infrastructuur en opslag	8	5.012	6	4.768	2.901	5.169	727
Circulair, CO2-reductie en -behoud	2	5.275	2	5.275	4.794	2.990	-
Ontwikkefinanciering	-	-	-	-	-	1.000	-
Totaal	169	133.112	137	95.342	83.513	85.805	33.808

Vanaf de start van het fonds in 2014 tot en met 31 december 2022 heeft de investeringscommissie over in totaal 169 financieringsvoorstellen een positief advies gegeven. De totale projectwaarde van deze voorstellen is € 532 mln., waarvan het FSFE € 133 mln. financiert of wenst te financieren. Een groot deel van deze voorstellen is ondertussen geclosed (€ 95 mln.). € 13 mln. aan deals zijn vervallen.

Kleinere financieringen worden door middel van raamtransacties gesloten. De aanvragen worden tegen vooraf vastgestelde condities uitgevoerd zonder advies van de investeringscommissie. Er is een budget gealloceerd voor dergelijke kleinere, gestandaardiseerde projecten. De besluitvorming voor kleine financieringsvoorstellen is vereenvoudigd en de doorlooptijd teruggebracht. Mede daardoor is het FSFE in staat om voor dit soort transacties efficiënt te verstrekken.

Afzonderlijke IC-adviezen zijn voor deze projecten niet meer nodig. Deze worden wel in de aantallen en de bedragen meegenomen. Voor de raamtransacties geldt een maximum investeringsbudget, namelijk:

- FSFE MKB-faciliteit: € 2.500.000
- SCE en postcoderoosprojecten: € 1.500.000
- Voortaan Duurzaam: € 1.500.000

De MKB faciliteit heeft afgelopen jaar een enorme vlucht genomen en de aanvragen blijven gestaag binnenkomen. In totaal zijn nu 37 MKB leningen verstrekt, waarvan 9 in de laatste 6 maanden. Vanwege de toenemende behoefte aan de faciliteit heeft het FSFE speciaal voor deze faciliteit een FTE vrijgemaakt.

Voor ontwikkeltrajecten ten behoeve van energiecoöperaties is de faciliteit Lokale Energie Initiatieven Fryslân (LEI Fryslân) geïntroduceerd. Door middel van de faciliteit kunnen de coöperaties maximaal € 200.000 per initiatief lenen om ontwikkeltrajecten om te zetten in haalbare businesscases. De faciliteit heeft een looptijd van 4 jaar en een maximumomvang van € 3.000.000.

2.5 Closings

De productie is dit jaar geëindigd op 21 transacties ter waarde van € 7,7 mln.

Geclosede projecten 2022

Sector	Aantal transacties	Bedrag goedgekeurd
Energiebesparing	2	1.880.000
Opwekking	14	3.924.261
Infrastructuur en energieopslag	3	105.564
Circulair, CO2-reductie en -behoud	2	1.785.333
Ontwikkefinanciering	0	-
Totaal geclosed	21	7.695.158

2.6 Verstrekkingen

Bij een closing kunnen voorwaarden of overeengekomen termijnen zijn opgenomen die leiden tot uitstel van het verstrekken van de lening. In 2022 werd voor € 15,2 mln. uitgeboekt. De doelstelling voor nieuwe verstrekking lag op € 17,5 mln.

Verstekte financiering 2022

Sector	Aantal transacties	Bedrag goedgekeurd
Energiebesparing	2	1.529.414
Opwekking	17	9.771.228
Infrastructuur en energieopslag	3	105.564
Circulair, CO2-reductie en -behoud	3	3.803.533
Ontwikkefinanciering	0	-
Totaal goedgekeurd	25	15.209.739

2.7 Portefeuille

In 2022 kwamen de marktrentes weer op het niveau van 2011. Het FSFE profiteert met een lichte vertraging van deze ontwikkeling. De gemiddelde rentevergoeding over de lening portefeuille bedraagt 6,4% (in 2021 was dit 5,9%).

Ten opzichte van 2021 zijn de netto rentebaten (renteopbrengsten verrekend met vergoeding over het depot) met € 900.000 toegenomen naar € 3 miljoen. In 2022 werden nieuwe voorzieningen van € 409K getroffen.

Het team werkt hard om projecten te begeleiden die de geplande budgetten niet behalen. Het mitigeren van risico's en daarmee beperken van afboekingen is één van de kerntaken. Met de groei van de portefeuille neemt de aandacht en tijdsbesteding aan dit intensief beheer aanzienlijk toe.

2.8 Activiteiten 2022

In het meerjarenplan 2022-2025 en het jaarplan 2022 zijn de doelstellingen en focusthema's voor het FSFE opgenomen. De oorspronkelijke focus voor 2022 lag op de volgende onderwerpen:

1. Het intensiveren van de verstrekking van leningen aan het mkb;
2. Het intensiveren van de financiële en kennisondersteuning richting energiecoöperaties;
3. Het opvoeren van de activiteiten voor de warmtetransitie;
4. Een toename van energiebesparingsprojecten, met name in de vastgoedsector;
5. Het intensiveren van de financiering van energieopslag.
6. Een start maken met circulaire projecten.

Ad 1: bij het eerste punt, het intensiveren van de financiering van leningen aan het mkb en energiecoöperaties, zien we een sterke toename door de hogere energielasten voor het MKB en de agrarische sector.

Ad 2: in 2021 was het aantal FSFE financieringen voor energiecoöperaties afgenomen o.a. door het wegvallen van de postcoderoosregeling. De nieuwe Subsidieregeling Coöperatieve Energieopwekking (SCE) had opstartproblemen. Een ander probleem voor energiecoöperaties is gebrek aan geld en kennis voor de ontwikkelfase. Om dit laatste punt te ondervangen is het FSFE in 2022 gestart met de LEI Faciliteit (Lokaal Energie Initiatief). Na de opstartfase is er nu een goede pijplijn met LEI projecten. De verwachting is dat het aantal projecten met energiecoöperaties verder zal toenemen. De eis vanuit het klimaatakkoord, dat 50% van de opwekking in lokaal eigendom moet zijn, helpt zeker ook.

Ad 3: de warmtetransitie is een transitie met een lange doorlooptijd. Het FSFE is goed vertegenwoordigd in de projecten die binnen de provincie lopen en betrokken bij meerdere ontwikkeltrajecten. Besluitvorming over de financiering van projecten is nog niet aan de orde, maar wordt in 2023 wel verwacht.

Ad 4: het FSFE heeft in 2022 goede stappen gezet om financiering te verstrekken voor het verduurzamen van commercieel vastgoed. Deze trend zet door in 2023.

Ad 5: opslag wordt een steeds groter vraagstuk. Een eerste batterijproject als oplossing voor congestieproblematiek is gerealiseerd. Ondertussen wordt informatie over de ontwikkelingen in de techniek en toepasbaarheid opgehaald ter voorbereiding op verdere uitrol. Naar verwachting neemt de verdere inzet op opslagtechnieken toe.

Ad 6: in 2022 zijn we gestart met het informeren van de markt dat het FSFE ook openstaat voor circulaire projecten, mits in combinatie met een significante emissiereductie van broeikasgassen. De verwachting is dat het eerste circulaire project in Q2 2023 wordt geclosed.

2.9 Vooruitblik 2023

In 2023 vinden de verkiezingen voor Provinciale Staten plaats. De meeste partijen onderkennen de noodzaak en kansen van de energietransitie. Gezien de toegenomen onzekerheden en het daarmee toegenomen gebrek aan kapitaal verwachten wij een toename van betrokkenheid van het FSFE bij energietransitieprojecten.

Het accent van de acquisitie ligt het komende jaar op de volgende doelgroepen.

- a) *Ontwikkelaars en initiatiefnemers van projecten op het gebied van energieopwekking, energiebesparing, CO2-besparing en infrastructuur*
Projectfinanciering aan zonneparken, windmolens, vergisters, infrastructurele en circulaire projecten. We onderzoeken de haalbaarheid van grootschalige batterijopslag om daarmee het net te ontlasten en we bekijken de mogelijkheid voor vastlegging van CO2 in veenweidegebieden.
- b) *Circulaire initiatieven*
We zoeken in samenwerking met Circulair Fryslân, de NOM en het AKEF naar circulaire projecten om deze naar Friesland te halen.
- c) *Energiecoöperaties en lokale energie-initiatieven*
Met de Ontwikkelfinanciering helpen we lokale energie-initiatieven om haalbare plannen te ontwikkelen. Met behulp van de Realisatiefaciliteit of andere financiers geven we extra aandacht aan de realisatie van projecten van energiecoöperaties.
- d) *MKB*
Het Friese MKB en agrariërs worden actiever benaderd. Door de opgelopen rente verwachten we een verdere vraag naar de Verduurzamingslening MKB. Hiervoor willen we samenwerken met de Freonen van Fossiel Fry Fryslân.
- e) *Collectieve verduurzaming woonwijken*
In samenwerking met energiecoöperaties, woningcoöperaties, aannemers en installateurs zoeken we naar mogelijkheden om collectief woningen te verduurzamen door middel van wijkgerichte aanpak. Binnen ESCO's en project-BV's kan het FSFE hier een rol in spelen.

Op 31 december 2022 is er € 4,1 aan financieringen geclosed of geoffreerd, maar nog niet ingegaan. De financiële doelstelling is om in 2023 € 16 mln. te investeren. Dit is als volgt verdeeld:

Het verwachte operationele financieel resultaat voor 2023 is stijgend.

Wij danken Sietske Poepjes, als Gedeputeerde van Provincie Fryslân, voor de prettige samenwerking en wensen haar succes en plezier bij haar volgende uitdaging.

26 mei 2023,

Directieteam FSFE B.V.

Bert van der Weerd, Michel Hendriks en Pieter van der Berg

3 Jaarrekening

3.1 Balans per 31 december 2022

Na bestemming van het resultaat (bedragen x € 1.000,-)

ACTIVA	31-12-2022	31-12-2021
Financiële vaste activa		
1 Leningen	48.104	38.877
2 Voorzieningen	-659	-530
3 Participaties	3.296	2.731
	50.741	41.078
Vlottende activa		
4 <u>Debiteuren en overige kortlopende activa</u>	2.041	1.676
	2.041	1.676
5 Liquide middelen		
<u>Betaalrekeningen</u>	4.873	7.595
	4.873	7.595
Totaal	57.655	50.350

PASSIVA	31-12-2022	31-12-2021
Eigen vermogen		
6 Gestort kapitaal	22.813	20.763
7 <u>Overige reserves</u>	-4.227	-4.343
	18.586	16.420
Langlopende schulden		
8 <u>Aangetrokken leningen</u>	38.438	32.288
	38.438	32.288
Kortlopende schulden		
9 Crediteuren	136	126
10 Te betalen rente op langlopende schulden	0	474
11 Gelden in depot	481	1.022
12 <u>Overige kortlopende schulden</u>	15	21
	631	1.643
Totaal	57.655	50.350

3.2 Winst- en verliesrekening over 2022

bedragen x € 1.000,-	2022	2021
13 Rentebaten leningen	2.767	2.148
14 Rentelasten	850	557
<i>Rentelasten depot</i>	109	38
<i>Rente liquide middelen</i>	13	27
<i>Rentelasten lening provincie</i>	728	492
Renteresultaat	1.917	1.591
15 Afsluitprovisie	143	51
16 Overige baten	-10	
Overige baten	133	51
Som der bedrijfsopbrengsten	2.050	1.642
17 Management fee	1.400	1.385
18 Kosten Raad van Commissarissen	44	42
19 Kosten Investeringscommissie	37	32
20 Overige kosten	44	31
21 Mutaties Voorzieningen	409	118
Som der bedrijfslasten	1.934	1.609
Resultaat voor belasting	116	33
VpB	-	-
Resultaat na belasting	116	33
EBITDA (resultaat + rentelasten lening provincie)	844	525

3.3 Toelichting en grondslagen voor het opstellen van de jaarrekening

Algemene informatie

De rechtspersoon Fûns Skjinne Fryske Energzy B.V. (FSFE B.V., KvK-nummer 61316113) is statutair gevestigd te Leeuwarden. De activiteiten bestaan uit het faciliteren, bevorderen, verbreden en verdiepen van de efficiëntie in het gebruik van energie, van de transitie naar het opwekken en gebruik van duurzame energie, van de kennis en innovatie en van de bedrijvigheid en de werkgelegenheid in de provincie Fryslân.

Algemene grondslagen voor het opstellen van de jaarrekening

De jaarrekening van FSFE is volgens de wettelijke bepalingen, zoals opgenomen in Titel 9 Boek 2 BW en de Richtlijnen voor Jaarverslaggeving opgesteld.

De waardering van activa en passiva en de bepaling van het resultaat vinden plaats op basis van historische kosten, tenzij anders vermeld.

Baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop ze betrekking hebben. Winsten worden slechts opgenomen voor zover zij op de balansdatum zijn gerealiseerd. Verplichtingen en mogelijke verliezen die hun oorsprong vinden voor het einde van het verslagjaar worden in acht genomen als zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

Grondslagen voor de waardering van activa en passiva

Participaties (3)

Participaties worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs, onder aftrek van noodzakelijk geachte afwaarderingen op grond van de situatie bij de betrokken ondernemingen. Een voorheen opgenomen waardeverminderverslies wordt teruggenomen als de indicatie van de waardevermindering objectief aantoonbaar is weggenomen.

Leningen en rekening-courant krediet (1 en 2)

De verstrekte leningen en kredieten worden bij eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde. Vervolgens worden deze leningen gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs. Deze waarderingsgrondslag is in de praktijk gelijk aan de nominale waarde. Eventuele bijzondere waardeverminderingen worden in mindering gebracht op de geamortiseerde kostprijs en verantwoord in de winst- en verliesrekening.

Met een aantal leningnemers is de afspraak gemaakt dat zij de over de verslagperiode verschuldigde rente op een later tijdstip zullen betalen (grace period). Als met de leningnemer is afgesproken dat de rentebetaling binnen één jaar zal plaatsvinden, dan wordt de rente verantwoord onder 'Debiteuren en overige kortlopende activa' (balanspost 4).

Als de rentebetaling niet binnen een jaar plaatsvindt, wordt de rente toegevoegd aan het uitstaande leningbedrag (balanspost 1).

Overigens gaat het in bijna alle gevallen om projectfinancieringen, vaak met Stimulering Duurzame Energie (SDE) subsidie en een langere productielooptijd dan financieringslooptijd ('tail'). Het risico van niet-terugbetalen is daarmee relatief beperkt. Bovendien resteert er door de tail extra tijd voor het inlopen van achterstanden

Latente belastingvordering (niet gewaardeerd)

FSFE B.V. heeft vanaf de oprichting op 25 augustus 2014 tot en met 31 december 2022 per saldo verliezen geleden van in totaal € 4.226.555 (van dit bedrag bedraagt de rente aan de provincie € 2.681.229). Van de totale verliezen resteert aan compensabele fiscale verliezen ultimo 2022 nog een bedrag van € 3.661.731. De toekomstige fiscale winsten zijn onvoldoende zeker om de latente belastingvordering te waarderen.

Het FSFE is belastingplichtig voor de vennootschapsbelasting. Met ingang van 2022 zijn de voorwaarden voor verliesverrekening aangepast. Verliezen uit boekjaren die beginnen op 1 januari 2013 of later, zijn onbeperkt voorwaarts verrekenbaar.

Er kan wel een maximum gelden voor het bedrag van de verrekening met de jaren belastbare winst in 2022 en latere jaren:

- Is de belastbare winst in 2022 of latere jaren € 1.000.000 of lager? Dan kunnen verliezen uit voorgaande jaren verrekend worden tot maximaal het bedrag van de belastbare winst;
- Is de winst hoger dan € 1.000.000, dan mag slechts 50% van de winst boven de € 1.000.000 gebruikt worden voor verliesverrekening.

3.4 Toelichting op de balans

Financiële vaste activa

1. Leningen

Het verloop van de leningen is als volgt:

	2022	2021
Stand per 1 januari	38.877	33.135
Nieuw ingegane leningen	14.646	11.264
Aanpassing hoofdsom	1.347	587
Aflossingen	-6.766	-6.109
Stand per ultimo	48.104	38.877

De leningportefeuille bestaat per ultimo 2022 uit leningen aan 119 verschillende ondernemingen. De leningen hebben verschillende aflossingstermijnen en rentes. De aanpassing van de hoofdsom bestaat uit bijgeschreven rente en/of aangepaste aflossingsschema's.

2. Voorzieningen

De voorziening op de leningportefeuille is in 2022 verhoogd met € 128k. Er is voor twee bestaande posten een dotatie gedaan van € 409k. Eén voorziening van € 281k is omgezet in een afboeking.

3. Participaties

Per 31 december 2022 heeft FSFE de volgende participaties (x€ 1.000):

Naam	Vestigingsplaats	Verkrijgingsprijs	Aandeel in kapitaal
Biogas-Leeuwarden B.V.	Leeuwarden	215	41%
Biolease Holding B.V.	Leeuwarden	150	30%
Greenvis B.V.	Utrecht	90	49%
Happy Whale Operations B.V.	Leeuwarden	50	33%
BigSolar Friesland B.V.	Amsterdam	0	100%
Fripel B.V.	Menaldum	300	38%
PTO Heerenveen BV	Heerenveen	490	40%
Bio LNG ECL B.V.	Leeuwarden	361	15%
Energiepark De Dolten B.V.	Heerenveen	0	49%
Kelvin Friesland DevCo B.V.	's-Hertogenbosch	0	20%
BioValue B.V. (voorheen Agradu B.V.)	Sint Nicolaasga	1.640	20%
Totaal		3.296	

In 2019 heeft FSFE B.V. 100% van de aandelen verworven van BigSolar B.V. voor de waarde van € 1,-. Deze transactie is onderdeel van de liquidatie van de onderneming. Voor deze post is een voorziening getroffen.

Vlottende activa

4. Debiteuren en overige kortlopende activa

Hierin zijn opgenomen:

	2022	2021
Debiteuren	884	790
Verschuldigde rente (grace period)	1.156	885
Overige kortlopende activa	1	-1
Stand per ultimo	2.041	1.676

De post Debiteuren bevat de nog te ontvangen rente en aflossingen die leningnemers per 31 december 2021 verschuldigd waren aan FSFE.

De verschuldigde rente (grace period) betreft rentebetalingen (conform contractuele afspraak) die binnen een jaar zullen worden voldaan. De overige kortlopende activa zijn vooruitbetaalde kosten voor de bestuurdersaansprakelijkheidsverzekering.

5. Liquide middelen

Liquide middelen voor een bedrag van € 4.873.408,63 worden aangehouden op rekeningen bij ING Bank N.V. en Rabobank Nederland (Coöperatieve Centrale Raiffeisen-Boerenleenbank B.A.), deze middelen zijn ter vrije beschikking aan de vennootschap.

Eigen vermogen

6. Gestort kapitaal

Er zijn in 2022 twee kapitaalstortingen gedaan van in totaal € 2.050.000. De provincie Fryslân is 100% aandeelhouder van FSFE.

7. Overige reserves

	2022	2021
Stand per 1 januari	-4.343	-4.376
Resultaat lopend boekjaar	116	33
Stand per ultimo	-4.227	-4.343

Het voorstel om het resultaat over 2022 van € 116.281 toe te voegen aan de overige reserves is in de balans verwerkt.

Langlopende schulden

8. Aangetrokken leningen

Het volledige leningbedrag is aangetrokken van de provincie Fryslân. Het totale bedrag heeft een resterende looptijd van langer dan 5 jaar. De te betalen rente bedraagt 2% op jaarbasis, en de maximale faciliteit bedraagt € 60 mln.

Kortlopende schulden

9. Crediteuren

De post Crediteuren bestaat uit de nog te betalen management fee aan de fondsuitvoerder, een vergoeding ten behoeve van de ontwikkelingsfaciliteit, te betalen facturen voor de IC leden en een nog te betalen onkosten declaratie.

10. Te betalen rente op langlopende schulden

Geen nog te betalen rente per jaareinde 2022.

11. Gelden in depot

Voor een 11-tal leningen is het beschikbare (bouw)depot nog niet volledig opgenomen.

12. Overige kortlopende schulden

Betreft onder andere de nog te betalen accountantskosten over 2022, nog te betalen bankkosten en nog te ontvangen facturen van RvC-leden.

3.5 Niet uit de balans blijvende rechten en verplichtingen

Op 31 december 2021 is er € 3.942.024 aan financieringen geclosed, maar nog niet ingegaan. Er zijn per balansdatum 4 openstaande offertes voor in totaal € 257.692.

SVn verricht in samenwerking met e3 partners en in opdracht van FSFE het beheer van het fonds. Daarvoor is een overeenkomst gesloten met een looptijd van 15 jaar vanaf 14 juli 2014. De managementvergoeding die FSFE aan SVn betaalt bedraagt in 2023 € 1.167.000,- (ex. BTW). Hierna een volledig overzicht van de toekomstige verplichtingen.

Management fee SVn (excl. BTW)	2022	2021
verplichting tot 1 jaar	1.167.000	1.156.000
verplichting 2-5 jaar	3.803.000	4.040.000
verplichting > 5 jaar	1.409.000	2.339.000
Totaal	6.379.000	7.535.000

De provincie Fryslân heeft het FSFE verzocht een aanvullende faciliteit in te richten voor de ontwikkelingsfase van lokale energie initiatieven. SVn en E3 voeren deze opdracht gezamenlijk uit en ontvangen daarvoor een management fee vanuit FSFE B.V. FSFE B.V. factureert deze kosten aan de provincie Fryslân.

Management fee LEI SVn (excl. BTW)	2022	2021
verplichting tot 1 jaar	57.500	65.000
verplichting 2-5 jaar	112.500	170.000
verplichting > 5 jaar	0	0
Totaal	170.000	235.000

3.6 Toelichting op de winst- en verliesrekening

FSFE B.V. is vrijgesteld van BTW, dit betekent dat betaalde BTW over ingekochte diensten niet kan worden verrekend.

Renteresultaat

13. Rentebaten

De opbouw is als volgt:

	2022	2021
Rentebaten leningen	2.767	2.148
Totaal	2.767	2.148

14. Rentelasten

De leningnemers van FSFE betalen rente over het gehele lening bedrag; over zowel het opgenomen deel als het niet-opgenomen deel. Over het gedeelte van de lening dat zij nog niet hebben opgenomen krijgen ze van FSFE een rentevergoeding. Dit zijn de 'Rentelasten depot'.

Overige baten

15. Afsluitprovisie

Dit zijn vergoedingen die aan de klant in rekening worden gebracht bij het afsluiten van financieringen.

16. Overige baten

In 2021 is een break-fee in rekening gebracht bij een klant en als zodanig in 2021 ook als opbrengst verantwoord. Door de klant is bezwaar aangetekend en begin 2022 is besloten de break-fee te crediteren.

17. Management fee

Dit is de verschuldigde managementvergoeding aan de stichting SVn conform de managementovereenkomst tussen FSFE B.V. en de stichting SVn.

18. Kosten Raad van Commissarissen

Dit zijn de vergoedingen die aan de commissarissen van FSFE zijn c.q. worden betaald voor hun werkzaamheden in de rapportageperiode.

19. Kosten Investeringscommissie

Dit zijn de vergoedingen die aan de leden van de Investeringscommissie zijn c.q. worden betaald voor hun werkzaamheden.

20. Overige kosten

Hierin zijn opgenomen:

	2022	2021
Accountantskosten	19	18
Advieskosten	14	14
Marketing- en communicatiekosten	0	0
Verzekeringskosten	7	7
Overige kosten	4	-8
Totaal	44	31

De advieskosten bestaan uit de vergoeding voor het opstellen van de jaarlijkse impactrapportage en krediettoetskosten. De verzekeringskosten zijn met betrekking tot de bestuurdersaansprakelijkheid verzekering. De overige kosten bestaan uit bankkosten en verblijfskosten.

21. Mutaties Voorzieningen

Op basis van de situatie bij de ondernemingen per ultimo 2022 is de voorziening voor een bestaande post verhoogd met € 252k en een voorziening van € 158k genomen voor een nieuwe post.

3.7 Gebeurtenissen na balansdatum

Er zijn geen gebeurtenissen na balansdatum die impact hebben op de financiële positie van FSFE B.V.

3.8 Overige gegevens

Controleverklaring

Hiervoor wordt verwezen naar de hierna opgenomen verklaring.

(Statutaire) regeling over de bestemming van het resultaat

In de statuten van het FSFE is vastgelegd dat de Algemene Vergadering is bevoegd tot bestemming van (eventuele) winst, die door vaststelling van de jaarrekening is bepaald, en tot vaststelling van de uitkeringen.

Leeuwarden, 26 mei 2023

Directieteam FSFE B.V.

Bert van der Weerd, Michel Hendriks en Pieter van der Berg

4 Vaststelling jaarverslag en jaarrekening

Statutaire directie FSFE B.V.

B. (Bert) van der Weerd

Raad van Commissarissen

drs. M.C.I. (Marieke) van der Werf

drs. H.J. (Hendrik Jan) Gorter

ir. H.M.J. (Huub) Keulen

5 Controleverklaring van de onafhankelijke accountant